

1. Lokalizácia obcí, ich názvy a založenie

Súčasná obec Reľov leží na severovýchodnej strane Spišskej Magury, vo výške približne 700 – 800 m nad morom (stred obce – 725 m nad morom). Chotár obce hraničí s chotármi susedných obcí: na severovýchode je to Zálesie, na východe Veľká Lesná, na juhu Slovenská Ves a Výborná, z juhozápadu Lendak, zo severozápadu Jezersko a zo severu Spišské Hanušovce. Obec je na ceste z Kežmarku do Spišskej Starej Vsi prvou zamagurskou a na tejto trase aj najvyššie položenou obcou. Podľa nového územného členenia obec patrí pod okres Kežmarok, ktorý je od nej vzdialený 25 kilometrov juhovýchodným smerom. Do centra Zamaguria – Spišskej Starej Vsi, ktorá leží smerom na sever, je vzdialenosť 11 kilometrov. Ku hraničnému prechodu do Poľska – v Lysej nad Dunajcom, je to 13 kilometrov. Súčasná dedina je spojená cestou v oboch smeroch, na Spišskú Starú Ves aj na Kežmarok. V minulosti však vozová – prašná cesta viedla iným smerom. Pri bývalej zemianskej kúrii odbočovala do údolia potoka „Rieka“, a nie – ako je vedená dnes – údolím „Ščerbovej“. S dnešnou cestou sa opäť spájala až za Magurským sedlom.¹

Do 1. januára 1976 jestvovali na území súčasnej dediny dve samostatné obce: Reľov a Hágy. Prvá z nich sa rozprestierala na sútoku potokov „Ščerbová“ a „Rieka“, v úzkom údolí, ktoré lemujú po oboch stranách strmé stráne výbežkov Spišskej Magury. Celý chotár obce je hornatý, zväčša zalesnený ihličnatým lesom, najmä vo vyšších polohách, ktoré dosahujú nadmorskú výšku až 1157 m nad morom. Obec Hágy sa rozprestierala severozápadným smerom od obce Reľov, na dvoch lokalitách – staršia časť obce sa nachádzala v údolí Rieky pod cestou, novšia v tesnom susedstve obce Reľov, pozdĺž cesty z Kežmarku do Spišskej Starej Vsi. Keďže opisované dediny, ktoré dnes tvoria jednu politicky spojenú obec, ležia v oblasti severného Slovenska, zvanej Zamagurie, chceme najprv venovať niekoľko riadkov opisu tohto „zabudnutého“, ale čarokrásneho kútika veľkého sveta a zároveň malého Slovenska.

1.1. Zamagurie – perla severného Slovenska

Staršie pomenovanie Zamaguria – Spišská Magura, patrilo pôvodne len pohoriu, ktoré sa tiahne od Belanských Tatier miernym oblúkom na severovýchod, v dĺžke asi 20 km. Pohorie tvorí mohutnú hrádzu medzi

dolinou Popradu a Dunajca. Osou celého pohoria je potok „Rieka“, ktorého údolie smeruje do doliny Dunajca v podobe písmena S. Aj ostatné potoky, ktoré tečú zo svahov Spišskej Magury na sever, sa vlievajú do Dunajca. Keďže celé územie na sever od Spišskej Magury je vyplnené výbežkami tohto pohoria, medzi ktorými sa vinú hlboké a úzke údolia, začalo sa nazývať aj celé územie rovnako Spišskou Magurou.²

Cieľom tejto podkapitoly nie je podať úplnú históriu a celú šírku života zamagurského ľudu. Chceme len zakotviť naše rozprávanie do širšieho kontextu, ktorý nám zaiste pomôže lepšie pochopiť mnohé fakty a udalosti, ktoré sa vyskytli v histórii našich predkov. Ponechávame pritom bokom celú šírku politického, spoločenského, kultúrneho, športového i náboženského života. V tematickej časti publikácie (počnúc štvrtou kapitolou) bude dostatok priestoru na to, aby sme priblížili rôzne oblasti života našich predkov, častokrát v širšom kontexte života ľudí na Zamagurí. V tejto podkapitole sa obmedzíme len na niekoľko údajov, ktoré sú prínosné a zaujímavé a ktoré súčasne už nebudú mať priestor v ďalších častiach publikácie, menovite na: názov a etymológiu pomenovania „Spišská Magura“, krátke priblíženie regiónu, stručný popis podnebia, fauny a flóry, krátke priblíženie formovania sa súčasného územia Zamaguria a nakoniec stručný prehľad jednotlivých vln kolonizácie severného Spiša.

Etymológia názvu: Pomenovanie „Spišská Magura“ sa skladá z dvoch častí. Vysvetlenie prvej z nich je pomerne jednoduché a jednoznačné – „Spišská“ preto, lebo sa rozprestiera na území Spiša. S druhou časťou je to už o niečo zložitejšie. Pomenovanie „Magura“ sa ľudovo vysvetľuje ako „moja hora“ (ma gura). Existuje však aj niekoľko ďalších vysvetlení. Jedným z nich je rozloženie opisovaného názvu na časti: mag – gura (pričom časť „mag“ sa pokladá za praindoeurópsky základ, odvodený od slova „magnus“, „mogučij“, čo znamená „mohutný“). V tomto zmysle by sme za pomenovaním „Magura“ mohli hľadať slovné spojenie „mohutná hora“ (mag gura).

Tretie vysvetlenie siaha do rumunského jazyka, keď tvrdí, že slovo „măgură“ je rumunského pôvodu a v slovenskom jazyku označuje „pahorok“ alebo „kopec“. Rumuni spomínané slovo prevzali z praslovanského základu „magŭla“. V slovenskom jazyku vzniklo z toho istého praslovanského základu slovo „mohyla“. Pomenovanie „Magura“ v treťom význame teda označuje „mohylu“. K tomuto vysvetleniu možno dodať, že pomenovanie „Magura“ sa v etnikách priestoru karpatskej kultúry používalo na označenie kopcov mohylovitého tvaru.³

V ostatnom čase sa užíva pre tento kraj aj pomenovanie Zamagurie. Vysvetlenie významu tohto termínu je opäť pomerne jednoduché a jednoznačné. Názov „Zamagurie“ je zároveň veľmi priliehavý pre opisovaný región, pretože v pomere k ostatnému Spišu označuje tú jeho časť, ktorá je za Spišskou Magurou. Pomenovanie Zamagurie sa udomácňuje nielen v slovenskej, ale aj v poľskej historiografii.⁴

Popis územia: Severný úsek Spiša je ozajstnou mozaikou kultúr. Na tomto malom území sa už po stáročia miešajú a vedľa seba existujú rôzne kultúry tu žijúcich Slovákov, Poliakov, Nemcov a Rusínov. Stopy všetkých týchto národností môžeme nájsť v pamiatkach a charaktere jednotlivých častí severného Spiša. Na atraktivnosť Zamaguria má vplyv aj zachovávanie tradičnej ľudovej kultúry a folklóru miestnym obyvateľstvom.⁵ Na severnom Spiši sa snúbi krásna neporušená príroda s historickými a ľudovými pamiatkami. V tomto malebnom regióne nájdeme zachovanú ľudovú architektúru, historické i kultúrne pamiatky, liečivé pramene a kúpele, jedinečné a vzácne druhy fauny a flóry.

Medzi najkrajšie časti Zamaguria i Slovenska bezpochyby patrí Pieninský národný park. Vyniká neobyčajnými prírodnými krásami, bralnatými hrebeňmi, bohatou faunou a flórou. Najväčšou atrakciou je splav na tradičných goralských drevených pltiach, organizovaný v dĺžke 11 kilometrov po rieke Dunajec, pretekajúcej hlbokým kaňonom Pienin s výhľadom na nádherné belostné vápencové bralá, pozoruhodné skalné útesy a tiesňavy. Na brehu rieky Dunajec sa nachádza starobylá obec Červený Kláštor, ktorého história sa spája najmä s národnou kultúrnou pamiatkou – kartuziánsko-kamaldulským kláštorom zo 14. storočia. V Zamagurí možno nájsť aj podmanivé prírodné jazerá: najznámejšie a najväčšie sa nachádzajú v Osturni a v Jezersku.⁶

Spišská Magura, ktorá lemuje Zamagurie z južnej strany, je zložené flyšové pohorie patriace do Západných Karpát. Nadmorská výška jej – vyše 20 km dlhého hrebeňa sa pohybuje okolo hodnoty 1000 m. nad morom, a najvyšší vrch (Repisko) dosahuje výšku 1259 m. nad morom. Vo východnej časti pohoria vystupujú na povrch druhohorné vrstvy a na ich zlomovej línii vyraňajú početné minerálne pramene. Spišská Magura bývala drevorubačskou a pastierskou krajinou. Donedávna stála mimo dopravných tepien, a tak si zachovala hodne folklórnych pozoruhodností. V súčasnosti je svojou neporušenou krásou a prírodnými danosťami krajom turistických perspektív.⁷

Podnebie, fauna a flóra: Klimaticko-geograficky patrí celé územie k európsko-kontinentálnej oblasti mierneho pásma s prevládajúcim

oceánskym vzduchom, transformujúcim sa na kontinentálny. Okrem hlavného prúdenia vzduchu od Atlantického oceánu pôsobí tu aj južnú prúdenie od Stredozemného mora. Zamagurie má pomerne priaznivé klimatické pomery. Patrí do dvoch oblastí: mierne teplej, ktorá nepresahuje výšku 800 m nad morom (doliny Dunajca, Lipníka, Lesnice, Rieky) a chladnej vlhkejšej oblasti vo výška ponad 800 m nad morom. Oblačnosť sa v priebehu roka mení. Priemerný ročný úhrn zrážok je v Spišskej Starej Vsi 735,2 mm, v Reľove 926,6 mm a na hrebeni Spišskej Magury 1 140 mm. Snehová pokrývka sa vo vyšších polohách, a najmä v hlbokých dolinách, udrží 80 – 100 dní.

V Zamagurí sa vyvinulo niekoľko základných pôdnych typov. V Spišskej Magure sú najviac rozšírené hnedé lesné pôdy so subtypmi, ktoré sa vyvinuli na kyslých substrátoch paleogénu. Územie Zamaguria patrí do obvodu východobeskydskej flóry západokarpatskej oblasti. Botanicky je opisované územie málo pestré. V oblasti sú okrem poľnohospodársky obrábanej pôdy, lúk a pasienkov aj rozľahlé lesy. Pôvodne to boli jedľovo-bukové lesy, neskôr prevažne druhotný smrekový les s jedľou, smrekovcom a listnatými stromami. Na úpätiach pohorí rastú jelšiny, vo vyšších polohách na okraji lesov trnka obyčajná, baza čierna a lieska obyčajná. Lesný podrast je chudobný: prevláda čučoriedka, brusnica, machy a paprad'orasty. Na rúbaniskách sú porasty malinčia a jahôd.

Živočíšstvo patrí do zóny lesnej západokarpatskej fauny palearketickej oblasti. Sú tu bežné druhy poľovnej zveri: jeleň obyčajný, srnec hôrny, sviňa divá, zajac poľný, vlk obyčajný a líška obyčajná. Rys ostrovid sa objavuje iba občas. Na neprístupných miestach v podzemných norách žije jazvec obyčajný, z hlodavcov plch obyčajný, potkan obyčajný, myš domová a iné. V oblasti Spišskej Magury žije vyše 160 druhov vtákov – nie sú však pre oblasť zvlášť charakteristické. Bohato sú zastúpené najmä sýkorky, drozdy a d'atle. Z rýb sa v potokoch vyskytuje pstruh potočný, úhor obyčajný, lipen obyčajný a iné. Pre celé územie je príznačná hojnosť druhov hmyzu, chrobákov, múch lykožrútov, mravcov a motýľov.⁸

Formovanie súčasného územia Zamaguria: Severnú hranicu Zamaguria tvorí rieka Dunajec. Po jeho ľavom brehu sa rovnobežne s tokom vinú poľské Pieniny. Západná hranica prebieha údolím medzi Belanskými Tatrami a pohorím Spišskej Magury a na východ siaha po hradskú, ktorá prechádza od Hniezdneho do údolia Dunajca. Takto vymedzená hranica Spišskej Magury však odporuje histórii. V minulosti totiž jej západná hranica bola na rieke Białke, bola teda od dnešnej hranice dosť vzdialená. Táto pôvodná hranica sa utvorila začiatkom 14.

storočia a platila až do skončenia prvej svetovej vojny. Spor medzi Československou republikou a Poľskom o západnú hranicu Zamaguria rozriešili spojenecké mocnosti tak, že na základe ich rozhodnutia posunula sa pôvodná západná hranica na dnešnú hraničnú čiaru. Takto mnoho obcí, ktoré po stáročia boli spojené nielen s dejinami Uhorska, ale aj s osudmi zamagurského kraja a jeho ľudu, stali sa súčasťou poľského štátu. Pôvodné zamagurské územie bolo týmto činom rozdelené na dve časti. Po stránke politicko-administratívnej patrilo územie Spišskej Magury v minulosti do Spišskej župy a v jej rámci bolo vždy časťou Uhorska.

V 18. storočí sa pre jednotlivé okresy používali už zemepisné názvy, a tak zamagurské obce tvorili Magurský okres, ktorého západná hranica ostala naďalej na Bialke. Do tohoto okresu patrili nasledovné obce: Čierna Hora, Červený Kláštor, Durštín, Falštín, Fridman, Hágy, Haligovce, Havka, Javorina, Jurgov, Kacvín, osada Kehel, Krempachy, Lechnica, Lesnica, Lesnícka Huta, Lysá nad Dunajcom, Majere, Nedeca, Nižné Lapše, Nová Belá, Malá Franková, Osturňa, Podspády, Repisko, Spišské Hanušovce, Spišské Matiašovce s osadou Matiašovský Potok, Spišská Stará Ves, Tribš, Veľká Franková, Veľká Lesná, Veľký Lipník, Vyšné Lapše, Zálesie a Ždiar. Podtatranské obce a obce z údolia Popradu do Magurského okresu začlenené neboli. Po utvorení Československej republiky patrilo Zamagurie do spišskostaroveského okresu. Po rozhodnutí spojeneckých mocností v spomínanom spore medzi Československom a Poľskom z 28. júla 1920 zostala z bývalého okresu len jeho východná časť. Okres sa prechodne zväčšil na pôvodný rozsah za Slovenského štátu, no od 17. júla 1945 sa západná hranica okresu znova vrátila na čiaru z roku 1920. Po územnej reorganizácii roku 1960 spišskostaroveský okres zanikol a Zamagurie bolo včlenené do Popradského okresu. Po novom územnom členení, uskutočnenom roku 1996, patrí do okresu Kežmarok a Stará Ľubovňa.

Zamagurie nie je len najsevernejšou časťou Spiša, ale aj jeho osobitnou časťou. Táto osobitosť nespočíva len v tom, že kolonizačná činnosť v Spišskej Magure začínala až vtedy, keď kolonizačná vlna v doline Popradu už utíchala, ani v tom, že zamagurský kraj sa aj neskôr vyvíjal iným smerom ako napr. susedná Popradská dolina, ani v tom, že Spišská Magura bola ušetrená od veľkých bojov protireformačných, od bojov medzi poľskými starostami, nemeckými mešťanmi a mocnou šľachtou, ale aj v samotnej polohe tohoto kraja. Spišská Magura sa dotýka severnou a západnou hranicou územia Poľska už po stáročia. Na východe Zamagurie hraničí s Ľubovnianskou vrchovinou a južnú hranicu tvoria hrebene Spišskej Magury, ktoré Zamagurie čiastočne odlučujú od

ostatného Spiša. Za touto hranicou sa po stáročia v doline Popradu rozprestieral rad nemeckých miest a obcí s početným nemeckým obyvateľstvom, ako Podhorany, Vojňany, Spišská Bela, Kežmarok, Huncovce, Veľká Lomnica, Matejovce atď.

Oni tvorili voči Zamaguriu akúsi hrádz. Na nej sa nielen zastavovali poľské vplyvy, ale spomaľovali sa na svojej ceste aj slovenské vplyvy, smerujúce zo Spiša do Zamaguria. Okrem toho dostal sa tu za valašskej kolonizácie aj silný živel ukrajinský, ktorý ešte viac spestril etnikum Zamaguria. Tak sa na malom území Spišskej Magury stretávali po stáročia domáce tradície slovenské, vplyvy poľské, ukrajinské, nemecké a maďarské. Ich výsledkom je hmotná i duchovná kultúra zamagurského ľudu, jeho povahové i charakterové vlastnosti. Je zaujímavé, že tieto rôznorodé vplyvy vytvorili z obyvateľov Zamaguria takmer jednoliaty celok, pre ktorý je charakteristické slovenské národné povedomie a láska k rodnej slovenskej hrude.

Zamagurský ľud sa bezvýhradne hlási k slovenskej národnosti a má slovenské národné povedomie. Ak sa zjavne diferencuje od svojich susedov, tak jedine od Poliakov, v ktorých vidí odlišnú spoločenskú skupinu. Na to možno uviesť mnoho príkladov. Spomenieme však len jeden, a to správanie sa obyvateľov obce Lesnice v rokoch 1938 – 1939, keď patrila Poľsku. Hoci táto obec je izolovaná v Pieninách a najbližšie susedí s poľskou Szczawnicou, predsa prejavila vo svojom odpore voči Poliakom vysoký stupeň národného uvedomenia. Odpor obyvateľov sa zakladal na vedomí, že stratili svoju vlasť a že boli odtrhnutí od svojich. Celá obec túžila za dňom, keď sa znova vráti od cudzích k svojim. Poliakom sa nepodarilo získať priazeň ani ponúkaním rôznych výhod. Dnes je v Zamagurí taký stav, že jeho obyvateľstvo sa v užšom zmysle diferencuje od ostatného spišského obyvateľstva len svojou rečou, ktorá si dosiaľ zachovala určité znaky poľštiny, inak tvorí s celým Spišom jeden celok.⁹

História osídlenia Zamaguria: Zamagurské obce možno podľa času ich vzniku rozdeliť na niekoľko skupín. Najstaršie obce boli založené na najvýhodnejších a pre kolonizačnú činnosť najprístupnejších miestach, ktorými boli najväčšie údolia medzi výbežkami Spišskej Magury, ktoré smerujú približne na sever k Dunajcu a týmto smerom sa aj rozširujú. Hlavnou osou kolonizácie, ktorá sa uskutočnila v dvoch etapách (prvá – koniec 13. a prvá polovica 14. storočia; druhá – koniec 14. a začiatok 15. storočia), sa stalo údolie Rieky, pôvodne nazývanej Pravica, ktorá už na začiatku 14. storočia bola známa pod nemeckými pomenovaniami Pribicz, Pribitz, Prinicz i Prebych. V tomto údolí vzniklo

najviac obcí – Reľov, Kehel, Spišské Hanušovce, Matiašovce a Spišská Stará Ves.

Na západ od tohto údolia sa nachádza údolie Frankovského potoka, ktoré pokračuje údolím Kacvinského potoka a končí sa údolím Nedečianky, vlievajúcej sa poniže hradu Nedeca do Dunajca. V tomto údolí boli založené tri obce – Franková, Kacvín a Nedeca. Na východ od hlavného údolia sa tiahne údolie Lesnianskeho potoka. V ňom boli založené štyri obce – Richvald (Veľká Lesná), ďalej Svätá Margita a Svätý Peter, ktoré však zanikli asi už v 14. storočí, a Haligovce. Tu sa údolie Lesnianskeho potoka spája s údolím rieky Lipník, v ktorom vznikla rovnomenná obec Veľký Lipník. Najvýchodnejším údolím Zamaguria je údolie Lesnického potoka s obcou Lesnica.

Okrem hlavných údolí prebehla prvá etapa kolonizácie aj v dvoch menších údoliach – v údoliach potokov Hayka a Jordanec, ktoré sa vlievajú do Dunajca medzi obcami Majere a Červený Kláštor. V prvom údolí bola založená obec Lechnica, v druhom Havka. Je zaujímavé, že samotné údolie Dunajca, ktoré spájalo Zamagurie nielen s dolinou Popradu, ale aj s Liptovom a Turcom a cez ne aj so západným Slovenskom, nebolo kvôli stálemu nebezpečenstvu povodní a záplav vhodné na trvalé osídlenie. Preto na brehoch Dunajca vznikla iba jediná obec, spomínaná v reambulačnej listine z roku 1344 pod názvom "Uyvagas", avšak čoskoro zanikla. Obec sa nachádzala pravdepodobne na mieste dnešného Červeného Kláštora.

Všetky tieto obce boli osídlené v rámci šoltýskej, resp. dedinskej kolonizácie na nemeckom práve. Svoje pomenovanie má táto kolonizácia podľa skutočnosti, že majiteľ pôdy nezaľudňoval neobývané územie sám, ale poveroval touto úlohou vybraných jednotlivcov – šoltýsov, ktorých hlavnou úlohou bolo pozháňať osadníkov a usadiť ich na vymedzenom chotári. Dialo sa to na základe zmluvy medzi majiteľom pôdy a šoltýsom, resp. kolonistami, ktorá ukladala obom stranám presne stanovené povinnosti a zároveň zaručovala šoltýsom i osadníkom mnohé výsady, ktoré nemali obyvatelia starších slovenských osád žijúcich na zvykovom práve.

Najvýznamnejšími zemepánmi na Zamagurí boli šľachtické rodiny zo Spišského Hrhova (Görgeyovci) a Brezovice (Berzeviciovci). Zo známych šoltýsov, zakladateľov najstarších zamagurských obcí, treba spomenúť predovšetkým Fridricha, syna Markolfovho z Huncoviec, ktorého roku 1308 poveril magister Kakaš založením Spišskej Starej Vsi, ďalej Michala Franka z Vlkovej, ktorému koncom júna 1304 daroval magister Kakaš 64 lánov lesa v údolí Frankovského potoka na založenie novej obce. Prvým známym šoltýsom Spišských Hanušoviec bol Henrik

mladší z Kežmarku. Mená ďalších šoltýsov, zakladateľov ostatných najstarších zamagurských obcí, nepoznáme. V neskorších storočiach sa stali známymi šoltýske rodiny v Reľove, Matiašovciach a Spišských Hanušovciach.

Šoltýskou kolonizáciou na nemeckom práve ešte nebola osídlená všetka poľnohospodárska pôda. Ostali veľké lesné plochy vo vyšších polohách, ktoré sa stali základom pre rozvoj ďalšieho osídlenia na novom zmluvnom základe, ktorý nazývame šoltýskou kolonizáciou na valašskom práve a kopaničiarskou kolonizáciou. Na základe šoltýskej kolonizácie na valašskom práve, ktorá bola dobytkárskou kolonizáciou, boli doosídlené obce Veľká Franková (1553) a Velký Lipník (1567) a založené obce Jurgov (1546) a Strážany (1567). Touto kolonizáciou vstupuje do zamagurskej pospolitosti nová etnická zložka – Rusíni.

Na začiatku 17. storočia vzniklo niekoľko obcí kopaničiarskou kolonizáciou. Jej podstatou bolo rozdelenie chotára na zárubky-lazy podľa počtu osadníkov. Touto kolonizáciou vznikli obce Osturňa, Repiská a Čierna Hora, doložené prvýkrát roku 1590, Jezersko roku 1610, Malá Franková a Hágý roku 1611. V susedstve tejto obce vznikala osada Pravica, ktorá však nebola dobudovaná. Napokon roku 1636 bolo založené Zálesie. Osadníkmi počas kopaničiarskej kolonizácie boli takmer výlučne obyvatelia z oblasti Dunajca, najmä z čorštýnskeho panstva a Novotarska, preto sa táto kolonizácia nazývala aj goralskou. Ňou sa skončila druhá etapa zamagurskej kolonizácie, čím bola prakticky vyčerpaná všetka poľnohospodárska pôda, vhodná na roľnícku produkciu.

Tretia, najmladšia skupina zamagurských obcí vznikla v susedstve červenokláštorských majerov v Podlechnici, Starom majeri (dnes Majere), Kalenberku (dnes Lysá nad Dunajcom) a v Havke. Osadníkmi boli nemeckí kolonisti z Württemberska. V lete 1786 sem prišlo spolu 108 osadníkov. Menší počet sa usadil aj v Lysej nad Dunajcom, ale väčšina sa zakrátko odsťahovala. Najmladšou obcou Zamaguria je Matiašovský Potok, dnes už súčasť Matiašoviec, ktorý začali budovať Podhaľanci roku 1888, keď kúpili pozemky veľkostatkára Littmanna.¹⁰

V takomto, a nie inom kraji, sa nachádzali a rozvíjali obce Reľov a Hágý, ktorým venujeme predkladanú publikáciu. Sotva by sme našli druhú oblasť, ktorá by formovala svoj život a kultúru v tak zvláštnych podmienkach, ako je to na Zamagurí. Geograficky je táto oblasť otvorená smerom k Poľsku, zatiaľ čo na južnej strane je ohraničená pohorím Spišskej Magury. Obyvatelia tohto územia boli pod mnohorakým etnickým vplyvom: slovenským, poľským, nemeckým i rusínskym. Je zaujímavé, že zo Zamagurčanov sa vytvoril pomerne jednoliaty kultúrny

celok.¹¹ Preto je vhodné opisovať históriu i súčasnosť dnešnej obce Reľov v širšom kontexte histórie i súčasnosti Zamaguria. Na tomto základe môžeme teraz pristúpiť k opisu obecného erbu, etymológii názvov pôvodných obcí a k opisu počiatkov Reľova a Hágov.

1.2. Obecný erb a etymológia názvov pôvodných obcí

Keby sme o nejakej obci a jej obyvateľoch nevedeli nič viac, ako je jej názov, vedeli by sme toho dosť. Z názvu nejakého miesta sa dá totiž veľa vyčítať. Rovnako, ba ešte plnšie to platí aj o obecnom erbe, pečati a vlajke. Majúc pred sebou insígnie určitej obce sa môžeme dozvedieť i domyslieť, čo je pre jej obyvateľov dôležité, čo si cení, čo považuje za svoj symbol, ktorý ju má reprezentovať navonok. Je to podobne, ako keď vojdeme do mesta či dediny a vidíme, ktoré budovy sú pekne upravené, a ktoré naopak zanedbané. Okamžite vieme, na čom obyvateľom tohto mesta či obce záleží a na čom nie. Ak je pekne upravený kostol, prícestné kaplnky a kríže, môžeme si právom myslieť, že ide o nábožensky hlbšie založených ľudí. Ak sú naopak tieto náboženské budovy a predmety zanedbané, ide pravdepodobne u ľudí viac ľahostajných k náboženstvu a viere. Pokračujúc ešte trochu ďalej, a zároveň reflektujúc súčasnú situáciu – ak vidíme pekne upravené banky, sporiteľne a veľké obchodné centrá, právom si môžeme myslieť, že pre ľudí, ktorí tam žijú, majú výnimočnú hodnotu peniaze a konzum.

Obecný erb: Čo vo vyššie načrtnutom zmysle môžeme povedať o obyvateľoch súčasnej obce Reľov? Čo si títo ľudia, stavajúci na dedičstve ich predkov, vážia? Čo považujú alebo chcú, aby bolo považované, za symbol ich obce? O tom nám mnoho povie obecný erb, pečať a vlajka. Ich popis uvedieme tak, ako boli tieto symboly zapísané v Heraldickom registri Slovenskej republiky pod signatúrou R-67/98. V odpovedi Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na žiadosť Obecného úradu v Reľove zo dňa 17. septembra 1998 sa píše:

„Heraldická komisia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky prerokovala návrh erbu obce Reľov a odporučila ho na prijatie obecným zastupiteľstvom a na zapísanie do Heraldického registra Slovenskej republiky v tejto podobe: v červenom štíte zo zlatej oblej pažite vyrastajúci zlatý barličkový kríž, prekrížený zlatou kopijou na striebornej žrdi a zlatou špongiou na striebornej žrdi, to všetko sprevádzané striebornými ružami. Vlajka obce pozostáva z piatich pozdĺžnych pruhov

vo farbách červenej (2/7), bielej (1/7), červenej (1/7), žltej (1/7) a červenej (2/7). Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi, t.j. dvoma zástrihmi, siahajúcimi do tretiny jej listu.“¹²

Ako krátke vysvetlenie pomerne jednoduchého erbu možno povedať, že má predovšetkým náboženský charakter, čo nepriamo svedčí o hlbšom náboženskom založení obyvateľov súčasnej obce Reľov. Na okraj možno dodať, že v plnšej miere o tom svedčí pekne upravený kostol, jeho okolie, prícestné kaplnky, kríže a cintoríny. Vracajúc sa k popisu a vysvetleniu erbu obce Reľov možno povedať, že žltá pažiť symbolizuje vrch Golgoty, na ktorej bol Ježiš ukrižovaný. Na pažiti je znázornený kríž, ktorý predstavuje kalvársku drámu. Zlatá kopia na striebornej žrdi poukazuje na prebodnutie Ježišovho srdca stotníkom, kedy z jeho boku vyšla krv a voda. Strieborná žrd' so zlatou špongiou pripomína Ježišov smäd na kríži a ochotu vojakov podať mu špongiu s octom. Nakoniec strieborné ruže po stranách sú symbolom vďaky, nevinnosti a krásy. Centrálnym predmetom erbu je kríž, ktorý je v strede a priamo súvisí s patrocíniom reľovského kostola – so sviatkom Povýšenia svätého kríža.

Pri ďalšom opise erbu obce Reľov si možno všimnúť použité farby. Nie je veľa. Sú vlastne len tri – rovnako, ako aj na obecnej vlajke. V opisovaných insígniách sa požíva predovšetkým červená farba, a následne strieborná a zlatá. S ostatne menovanými možno stotožniť bielu (so striebornou) a žltú (so zlatou) farbu, ktoré sú použité na obecnej vlajke. Čoho sú tieto farby symbolom? Červená farba, ktorej je najviac, symbolizuje vášeň, odvahu a ochotu obetovať sa pre Boha i človeka. Zlatá farba je farba kráľovská – vyjadruje úctu a vznešenosť. Nakoniec strieborná farba symbolizuje radosť, čistotu a nevinnosť.

Siahajúc do histórie obecného erbu možno povedať, že sa začal používať ako obecná pečať pravdepodobne v súvislosti so stavbou renesančnej kaplnky a neskôr kostola Povýšenia svätého kríža v druhej polovici 18. storočia. Svedčí o tom zachovaná pečať obce Reľov, na ktorej možno po jej obvode čítať umiestnený nápis: „POSSESSIO RELOVA 1787“ (z lat. „VLASTNÍCTVO REĽOVA 1787“). Na zachovanom odtlačku, ktorý možno nájsť v obrazovej prílohe knihy, je jasne viditeľný obsah pečate, ktorý sa úplne zhoduje s obsahom súčasného erbu. Obecnú pečať, ktorá bola používaná až do času nástupu komunistického štátneho zriadenia, možno nájsť na ktorejkoľvek historickej listine obce či farnosti, hoci vzhľadom na zub času je často nečitateľná.

Aby sme boli podľa možnosti úplní, treba spomenúť aj pečať obce Hágy. Nevedno, kedy sa začala používať, no každopádne na listinách zo začiatku 19. storočia, zachovaných v archíve Farského úradu v Reľove, sa

už nachádza. Možno teda prijať, že vznikla niekedy v druhej polovici 18. storočia. Ide o obecnú pečať s jednoduchým náboženským motívom – jej odtlačok, po obvode ktorého je umiestnený nápis „POSSESSIO HAGHI 1871“ (z lat. „VLASTNÍCTVO HÁGOV 1871“), možno vidieť v obrazovej prílohe knihy. V spodnej časti opisovanej obcej pečate z oboj pažite pramenia tri lúče. Nad pažiťou je umiestnený nápis JHS, pričom z prostredného písmena vyrastá jednoduchý latinský kríž. Písmená JHS sú známou skratkou latinského výrazu „JESUS HOMINUM SALVATOR“, čo v preklade do slovenského jazyka znamená „JEŽIŠ SPASITEĽ ĽUDÍ“.

Konkludujúc túto úvahu možno povedať, že pôvodné pečate obcí Reľov a Hágy, ako aj insígnie súčasnej obce Reľov, poukazujú predovšetkým na hodnotu viery, ktorú si tunajší ľud cení a chce ju rozvíjať. Kalvárska dráma, zobrazená na erbe obce Reľov, má priamy súvis s farským kostolom Povýšenia svätého kríža. Použité farby zasa symbolizujú predovšetkým húževnosť, odvahu a ochotu prinášať obeť tunajšieho veriaceho ľudu. Poukazujú zároveň na úctu a vznešenosť Boha, ktorému patrí prvé miesto, ako aj na čistotu a nevinnosť, ktorá predstavuje vzácnu hodnotu pre veriacich ľudí opisovanej obce a farnosti. Ajhľa, koľko možno toho povedať o obyvateľoch a ich hodnotách na základe popisu ich erbu a vlajky.

Aby sme boli úplní, treba dodať, že obecné insígnie boli slávnostne posvätené a tým samým inaugurované dňa 16. septembra 2007. Slávnostný akt posvätenie erbu, pečate a vlajky obce Reľov vykonal z príležitosti odpustovej slávnosti Povýšenia svätého kríža spišský pomocný biskup Štefan Sečka. Tejto slávnosti sa okrem reľovského pána farára, pána starostu a predstaviteľov obce, zúčastnili aj štyria kňazi – reľovskí rodáci. Týmto dňom sa zavŕšilo niekoľkoročné úsilie predstaviteľov obce i farnosti.

Etymológia názvu obce Reľov: Od čoho je odvodené pomenovanie obce Reľov? Majúc na zreteli, že v minulosti, ale i dnes, je známe priezvisko „Reľovský“ (hoci už nie priamo v opisovanej obci), mohli by sme sa mylne domnievať, že názov obce je odvodený od priezviska rodu „Reľovských“, ktorí tu boli skôr a mohli byť jej zakladateľmi. Druhá možnosť je, že priezvisko „Reľovský“ vzniklo neskôr a je odvodené od názvu obce Reľov. Zdá sa, a historické pramene to dostatočne a jednoznačne potvrdzujú, že druhá z uvedených možností je pravdivá. Ako to teda bolo?

Podobne ako iné obce, nemal ani Reľov v minulosti jednotné pomenovanie. Staré názvy obce sú známe zo spišskohanušovskej matriky

z rokov 1634 – 1674, kde sa obec nazýva „Relow” a „Rylov”.¹³ V súpise Spišskej župy z roku 1720 je obec uvedená pod názvom „Rilyova a v súpise z roku 1754 pod názvom „Rélyová”. Od týchto názvov obce je odvodené aj pomenovanie reľovskej šoltýskej rodiny „Reľovských”, alebo „Rilovských”, ktorej budeme venovať trochu viac pozornosti nižšie. V kamalduských záznamoch sa obec menuje „Reul”, „Rulnho” a „Rollowa”. V iných archívnych materiáloch a historickej literatúre sa vyskytujú aj ďalšie názvy obce, ako napr. „Reylova, Rulnov, Reliova, Rylowa, Rilov, Relav, Rellova, Aureliendorf, Rilla, Rilliova, Rillov”. Keď sa v rokoch 1905 – 1906 na Spiši pomäťarčovali názvy obcí, dostala obec názov „Relyó”.

Spišský historik Svaby Frigyes považoval názov „Relau” za pôvodné pomenovanie obce a vysvetľoval ho z mena „Aurélia” v obrátenom zmysle. Táto Aurélia mala byť príbuznou zakladateľa obce magistra Kokoša zo šľachtickej rodiny z Brezovice. Podľa jeho výkladu bol vytvorený aj nemecký názov obce „Aureliendorf” (Dedina Aurélie). Svabyho výklad je však neprirodzený a s najväčšou pravdepodobnosťou aj nesprávny, nakoľko nemá žiadne podklady v historických dokumentoch.

Všetky zachované názvy, okrem nemeckého „Aureliendorf” takmer jednoznačne dosvedčujú, že sú odvodené a utvorené od ručného nástroja na kopanie, rytie a prerývanie pôdy v strmých oblastiach Spišskej Magury, a tým je rýľ. Tento predmet dennej potreby na dedine bol zaiste v dobe vzniku obce jedným z hlavných pracovných nástrojov pri obrábaní reľovských strání. Z toho možno uzavrieť, že názov obce Reľov má rýdzo slovenský pôvod (nakoľko možno v tom čase hovoriť o prapočiatkoch slovenského jazyka) a je odvodený od názvu pracovného nástroja – rýľa.¹⁴ Táto skutočnosť nepriamo svedčí aj o prítomnosti slovanských osadníkov, ktorí dali obci slovenský názov.¹⁵

Na dôvažok možno dodať, že podľa zachovanej ľudovej tradície nebola obec založená na tom mieste, kde je dnes, ale hodne vyššie, a to pod prvou zákrutou cesty na Spišskú Maguru a menovala sa Ryl podľa toho, že jeden roľník vyoral zo zeme rýľ. Pod osadou sa však uvoľnili spodné vrstvy a osada sa prepadla. Obyvatelia sa preto premiestnili na terajšie miesto obce a dali jej meno Reľov. Dôkazom pravdivosti tejto tradície by mal byť najmenší zvon miestneho kostola, ktorý bol vraj vyoraný nejakým roľníkom na "Třešnovej". Pravdivým na tejto tradícii je výklad pomenovania obce podľa rýľa, ako to už bolo uvedené. Pravdivým môže byť aj premiestnenie obce na dnešnú výhodnejšiu polohu, čo by nebol ani na Zamagurí ojedinelý prípad.¹⁶

Etymológia názvu obce Hágý: Názvy ľudských obydľí nám môžu veľa povedať o obciach a ich histórii. Niektoré názvy sú odvodené od mena zakladateľa obce – napr. obec Franková (založil ju Michal Frank z Vlkovce) a ďalšie. Iné obce mohli odvodzovať svoje názvy od pomenovania chotárov, riek, údolí, staršej histórie a pod. Ak sme už pri tých názvoch a krátkej úvahe nad nimi, veľmi zaujímavé je sledovať prímenia jednotlivých rodín v dedine. Odvádzajú sa oni od najrozmanitejších skutočností (typických mien niektorých členov rodiny, remesla, miesta pôvodu atď.). Od čoho je teda odvodené pomenovanie obce Hágý?

Názov dediny je nepochybne nemeckého pôvodu. Pochádza z doby pred založením samotnej obce roku 1611 – z časov nemeckej šoltýskej kolonizácie, ako starý chotárny názov obce Reľov. Dáva to logiku aj z toho zorného uhla pohľadu, že pôvodní obyvatelia dediny boli ľudia z oblasti Dunajca, ktorí by si pre svoju obec iste nevybrali nemecký názov. V historických prameňoch sa vyskytuje pomenovanie obce v nasledovných podobách: Hagy, Hagi, Haghi, Haaghi, Hagesdorf, nemecky Hagen, maďarsky Hagi; ojedinelý názov Hogstadt má obec v dotazníku Františka Pestyho.

Spišskí Nemci označovali slovom „hagen“ pásy vrb a trniek, vysádzaných na ochranu lúk alebo polí. Veľký nemecko-český slovník vysvetľuje slovo „hag“ ako „ohradu, lesík, plot“. Ale pomenovanie „Hágý“ má v starej lesníckej terminológii aj opačný význam. Ide o prípady, keď terajšie názvy vznikli zlým prepisom pôvodín, vytvorených z nemeckého slovesa „hacken“, čo znamená „rúbať“. V tomto zmysle by sa pôvodný chotárny názov odvodzoval od faktu vyrúbania lesa. Ostatná forma etymologického vysvetlenia pomenovania obce Hágý sa zdá byť najpravdepodobnejšia a správna.¹⁷ Toto vysvetlenie nepriamo potvrdzujú aj súčasné pomenovania pozemkov za potokom, smerom ku chotáru Veľkej Lesnej. Podľa načrtnutého významu, pod názvom „Malé Hágý“ by sme mali chápať „malé rúbanisko“ a pod názvom „Veľké Hágý“ – „veľké rúbanisko“. Keďže spomínané lúky za potokom iste vznikli vyrúbaním lesa, možno druhú verziu etymologického vysvetlenia pomenovania „Hágý“ považovať za presvedčivú a pravdivú.

Šoltýska rodina Reľovských z Reľova: Aj keď sme už obsah tejto podkapitoly viac-menej vyčerpali, predsa tu ešte chvíľu ostaneme. Stojí za to, aby sme si krátko priblížili históriu a osudy šoltýskej rodiny Reľovských z Reľova, ktorá má mnoho spoločného s obcou Reľov nielen svojím priezviskom, ale najmä dejinami – najmä preto, že v iných častiach už na to nebude dostatočný priestor. Nasledujúci text, ako aj

niektoré iné, vyšiel z pera spišského historika Eduarda Pavlíka a bol aj publikovaný v „Ročenke Spišského dejepisného spolku v Levoči“.

Meno šoltýsa, ktorý na základe zmluvy so zemepánom magistróm Kokošom Berzeviczym zakladal obec Reľov, nie je známe. Na rozdiel od susedných obcí – Veľkej Frankovej, Spišských Hanušoviec a Matiašoviec, ktoré sú pomenované podľa svojich zakladateľov – šoltýsov, je názov Reľova odvodený od pracovného nástroja – rýľ. Priezvisko rovnomenného rodu sa objavilo až neskôr.

Zakladateľom rodiny „Reľovských“ alebo „Rilovských“ bol Ján Gruber, nazývaný aj „Rueber“, český sklársky majster, ktorý 14. augusta 1568 kúpil za 50 uhorských zlatých od červenokláštorských kartuziánov v Reľove šoltýstvo a sklársku hutu. V kúpnopredajnej zmluve sa novému šoltýsovi zveruje správa obce, právo súdiť poddaných z obce, povoľuje sa mu mlyn, píla, výčap vína a pálenky, prideľuje sa mu pôda o rozlohe dvoch usadlostí, záhrada okolo domu, voľný rybolov, dáva sa mu možnosť postaviť štyri domky pre pracovníkov sklárne a vyžaduje sa od neho poslušnosť a vernosť voči zemepánovi, ročný poplatok 2 zlaté z výnosu sklárne, ako aj vyberanie dane od každého poddaného vo výške 50 denárov, z ktorých si šoltýs ponechá po 3 denáre.

Ako dosvedčuje potvrdenie spišskostaroveského magistrátu z roku 1603, sklársky majster Ján Gruber v tomto roku už nežil. Pred smrťou predal šoltýstvo v Reľove a zanechal synom, Tomášovi a Jurajovi, ako aj druhej manželke v obci dom a dcéru Zuzanu, ktorá bola v tom roku vydatá v Podolínci za tamojšieho mešťana Valentína, pochádzajúceho z Toporca, 33 zlatých a 33 denárov. Ako šoltýs sa Ján Gruber zaslúžil o doosídlenie Reľova, na základe čoho, ako to potvrdzuje urbár z roku 1568, boli Reľovčania oslobodení od odvádzania robôt.

Ján Gruber mal aj dvoch bratov. Zaiste jednému z nich šoltýstvo predal. Funkciu šoltýsa zastával syn jedného z nich – Krištof Rilovszky, ktorý mal vtedy 34 rokov. Jeho súčasníkom bol Adam Rilovszky, ktorý bol 2. marca 1639 krstným otcom Jurajovi, synovi Adama Hagowskeho, šoltýsa v Hágoch. Po Krištofovi bol roku 1653 šoltýsom Ján Rilovszky. V tomto roku zastupoval grófa Štefana Tököliho v majetkovom spore s Ladislavom Rákocim. Ako reľovský šoltýs sa spomína aj v rokoch 1662 a 1664, kedy okrem dvoch usadlostí vlastnil 14 koní, 6 volov, 25 kráv, 120 oviec, 47 prasiat a 4 úle včiel. Zemepánovi neplatil ani cenzus ani árendu. Z roku 1664 je známy ešte Stanislav Rylyovszky ako krstný otec vo Veľkej Frankovej. Z tohto Jána Rilovszkeho prešla funkcia šoltýsa na jeho syna Jána, ktorý bol povýšený do šľachtického stavu, pretože roku 1684 sa spomína ako šľachtic vo funkcii správcu červenokláštorských majetkov. Ako šoltýs sa spomína aj v rokoch 1693, 1698 a 1699.

Zdá sa, že po povýšení do šľachtického stavu začalo byť príslušníkom už početnej rodiny v Reľove pritesno, a tak viacerí opustili rodnú obec a usadili sa inde na Spiši. Začiatkom 18. storočia žil v Kacvine Urban Rilowszki, kde sa za neho vydala Alžbeta Futajevičová, pochádzajúca z Krakova, ako to vyplýva z genealógie tejto rodiny podľa potvrdenia pred Spišskou Kapitulou roku 1731. V Podolínci sa usadil Šimon Relowszky, ktorý roku 1682 žaloval pred magistrátom mesta svojho mlatca z krádeže jedného vreca jačmeňa. Kazimír Relowski bol roku 1695 farárom v Bušovciach. Viacerí sa usadili v Slovenskej Vsi. Tu sa Matejovi Rilowskemu a manželke Zuzane Olejarčíkovej 28. apríla 1697 narodil syn Juraj, v tom istom roku Žofii Rilowskej, vydatej za šľachtica Juraja Horanszkeho, dcéra Mariana. Manželka Mateja Rilowskeho porodila 11. novembra 1698 ďalšieho syna Mateja. Z 18. storočia sú matrikou Slovenskej Vsi ešte doložení František Rilowski (1716), Zuzana Relowska, vydatá za šľachtica Jána Grodkovszkeho (1737), Sebastián Relowszky (1725) a Gašpar Rylowsky (1739).

Úspešné účinkovanie Jána Rilowskeho, šoltýsa a súčasne správcu červenokláštorských majetkov, sa podstatne zhoršilo koncom 17. storočia, presnejšie od toho času, čo červenokláštorské panstvo prešlo kúpou do vlastníctva nitrianskeho biskupa a kancelára Ladislava Matiašovského (Mattyasovszky) roku 1699, ako to dosvedčuje sťažnosť Jána Rilowskeho k Spišskej stolici roku 1700. V nej uvádza, že sa dostal do nemilosti spišskostaroveského plebana Michala Repkowicza ako inšpektora červenokláštorských majetkov, ktorý *„ma napriek mojej šľachtickej výsade dal zavrieť, bez vedomia stolice mi robí vyšetrovania, vzal mi poddaných, ktorých sme mali od stáročí po predkoch.“* Zhoršenie postavenia šoltýsa potvrdzuje aj dikálny súpis z roku 1700. Podľa neho mal byť zdanený Spišskou stolicou, vlastnil iba jednu usadlosť a mlyn na jeden kameň mu odobral zemepán.

Nepriaznivé okolnosti a pravdepodobne i nezmenený postoj spišskostaroveského plebana priviedli Jána Rilowskeho k rozhodnutiu pred Veľkou nocou roku 1701, aby odstúpil svoje reľovské majetky zemepánovi. S tým však nesúhlasil syn František a podal protest roku 1702 proti rozhodnutiu otca odstúpiť *„po predkoch zdedené majetky“*. Protest bol zaiste uznaný, pretože František Rilowsky bol ešte roku 1719 v Reľove šoltýsom a vlastnil opäť dve usadlosti. V regnikolárnom súpise z roku 1720 sa zmienka o rodine Reľovských v obci nevyskytuje. Obec mala v tom čase už richtára a bol ním Jašek Koczur.

Zdá sa, že Ján Rilowsky svoje rozhodnutie nezmenil, pretože roku 1713 užíval v Spišskej Starej Vsi polovicu usadlosti. Postavenie šoltýskej rodiny sa nezlepšilo ani za nového zemepána Červeného kláštora. Práve

naopak. Po prevzatí panstva sa kamalduli všemožne snažili vo všetkých poddanských obciach zrušiť funkciu šoltýsov a zvýšiť tak výnosy zo svojich majetkov. Týkalo sa to, prirodzene, aj šoltýsa v Reľove. Svedčí o tom sťažnosť Márie Petroczyovej, manželky Jána Rilowskeho, ktorý v tom čase už nežil, z roku 1719, že 27. marca toho roku sa kamalduli zmocnili jej majetkov v Reľove, „*ktoré oddávna boli v pokojnom užívaní rodiny*” nechávajú ju však bývať vo svojom dome.

Likvidácia šoltýstva v Reľove roku 1719 vrcholila. K definitívnemu vyriešeniu majetkových sporov došlo po zmene zemepána obce, ktorým sa po úspešnom skončení súdneho procesu s červenokláštorskými kamaldulmi roku 1727 stal Imrich Matiašovský (Mattyasovszky) zo Slovenskej Vsi. V dohode medzi spornými stránkami z 27. marca 1727 sa okrem iného uvádza, že nový majiteľ obce môže kúriu, ktorú „*užívajú potomkovia Jána Rilowskeho z titulu zálohu*” odkúpiť. Na tomto základe uzavrel posledný reľovský šoltýs František Rilowsky 2. októbra 1730 v Slovenskej Vsi s Imrichom Matiašovským zmluvu, proti ktorej o rok neskôr protestovala sestra Anna, manželka Adama Dobovaya z Miklušoviec, s deťmi Annou a Jozefom, rovnako aj syn Baltazár a domáhali sa podielov z Reľova.

Uzavretá zmluva v Slovenskej Vsi zostala zaiste v platnosti, pretože po roku 1731 nežili v Reľove už nijakí príslušníci rodiny Reľovských. Posledný reľovský šoltýs sa natrvalo usadil pri Starej Ľubovni v Kolačkove, odkiaľ pochádzala jeho matka Mária Petroczyová, dcéra Jána Petroczyho a Žofie Kolačkovskej (Kolacskovszky). Prvým dokladom o jeho novom bydlisku je ním vypracovaná genealógia kolačkovskej vetvy rodiny Szent-Iványi zo 4. marca 1757 s podpisom František Relyovszky st.

Tento František Relyovszky st. zomrel 15. decembra 1762 ako 72-ročný a pochovaný bol na cintoríne. Dňa 6. marca 1753 zomrela Žofia Rilovska vo veku 66 rokov, pravdepodobne jeho manželka, pochovali ju v kostole. Oboch prichýlil zaiste domov matky Márie Petroczyovej. Synovia boli nútení postarať sa o vlastné domovy. František ml. sa vystaval na opustenej usadlosti Grigovka a starší Baltazár sa uchytil tiež na opustenej usadlosti. Výstižným dokladom o postavení a pomeroch Františka Relowskeho ml. je jeho testament „*aneb ostatná wula 20. februára 1788 učinená.*” Na omše v kolačkovskom kostole odkázal 24 uhorských zlatých a rovnakú sumu aj na pohrebné trovy. „*V nedostatku*” hotových peňazí mali sa zálohovať dve role na tento účel. Pretože nemal deti, zanechal po rodičoch zdedené polia a lúky priateľom po zaplatení 245 zlatých a 48 grajciarov. Polia a lúky kúpené od poddaných za 25 nemeckých zlatých odovzdal za uvedenú sumu pani Slavikovskej.

Kľčoviská „*vyrobene kervačnym spusobem*“ mali hodnotu 300 nemeckých zlatých, z nich jemu prislúchajúcu polovicu dal za 150 zlatých na 20 rokov do užívania Juliane Slavikovskej. Za jej verné služby a poslušnosť daroval jej 100 uhorských zlatých i stavebný pozemok oproti jeho poddanému Pavlovi Žoldákovi. V ten istý deň urobila testament aj jeho manželka Mária, rodená Buzinkayová.

František Relowsky ml. zomrel 16. januára 1789 ako 70-ročný. Pri realizovaní jeho testamentu bol tento preložený do jazyka latinského a 20. augusta 1790 v Kolačkove podpísaný všetkými dospelými príslušníkmi rodiny Reľovských, a to Jánom, Matejom, Antonom, Baltazárom, Františkom, Žofiou & Zuzanou. Prvý v testamente podpísaný Ján Relyovszky bol najstarším. Ako taký viedol roku 1799 v zastúpení ostatných členov rodiny majetkový spor s Máriou Horváthovou. Roku 1796 podal Spišskej stolici sťažnosť na pustošenie lesov v Kolačkove, roku 1813 zas na Baltazára Relyovszkeho pre škandál. V tom istom roku však podal sťažnosť kolačkovský Žid, že ho zbil Ján Relyovszky. Jeho manželkou bola Eva Businkayová, s ktorou sa oženil 29. októbra 1771. Okrem iných detí mali aj syna Andreja, narodeného 19. novembra 1775, ktorý bol spolu s príbuzným Tomášom dopravený roku 1811 do väzenia v Segedíne. Tento Tomáš sa roku 1822 s ďalším príbuzným, Ignácom, zúčastnil prepadnutia majera Pelč. Ignáca žalovala roku 1825 kolačkovská krčmárka, že ju v hostinci napadol a žiadala náhradu bolestného, liečebných nákladov a strateného zisku. Na Mateja Relyovszkeho, ako ďalšieho z podpísaných na testamente, bola podaná sťažnosť roku 1813, pretože si prisvojil cirkevný pozemok, ktorý kedysi daroval František Relyovszky st. a ktorý bol od roku 1789 v pokojnom užívaní kolačkovského farára.

Možno uviesť aj ďalšie doklady o tom, že vzťahy medzi príslušníkmi rodiny Reľovských neboli dobré a že jednotlivci mali sklón k výtržnostiam, z čoho sa dá usudzovať, že aspoň časť rodiny nebola v Kolačkove obľúbená. Svedčila by o tom sťažnosť Baltazára Relyovszkeho k Spišskej stolici roku 1832, že jeho ženu prepadli na ulici niekoľkí jednotlivci vyzbrojení kameňami a sekerou. Keď sa z kolačkovských drobných šľachticov vytvoril komposesorát, boli jeho členmi aj príslušníci rodiny Reľovských a vykonávali v ňom isté funkcie. Napr. Imrich Relyovszky bol roku 1826 jeho podriadiťom a roku 1825 dokonca riadiťom.

Čo sa týka majetkovej držby, väčšina rodiny Reľovských sa nijako nelišila od kolačkovskej chudoby. Potvrďuje to žiadosť Ignáca Relyovszkeho z roku 1811 o úľavu na stoličných dávkach, pretože nič nezdedil po rodičoch a so ženou a deťmi sa živí ťažkou prácou. O

zmiernenie alebo oslobodenie od stoličných dávok žiadali zároveň v tomto roku aj Andrej a Imrich. Medzi dlžníkov insurekčných dávok v tom čase patrili tiež Mikuláš a Baltazár ml., ktorí sa však proti plateniu odvolali, pretože boli insurgentmi. Početná rodina Reľovských sa udržala v Kolačkove do súčasnosti. Mnohí z nich opustili obec svojich predkov a žijú inde na Spiši. Nejednen z rozvetvenej rodiny nevie, odkiaľ dávni predkovia pochádzajú a nikdy ani neboli v Reľove, obci zakladateľov ich rodiny.¹⁸

1.3. Založenie Reľova a Hágov

Dívajúc sa na samotné počiatky osídlenia na našom území – „v podpazuší Spišskej Magury“, vynárajú sa nám v mysli otázky, ako to všetko vzniklo, ako to povstalo, odkiaľ sa vzali naši predkovia? Keďže celý čas treba mať na zreteli, že súčasná obec Reľov sa počas stáročí, až do 1. januára 1976 formovala v dvoch samostatných obciach – Reľove a Hágoch, musíme v tomto rozprávaní siahnuť do dvoch historických období. Jedno, v ktorom vznikla obec Reľov – koniec 13. a začiatok 14. storočia, a druhé, v ktorom vznikla obec Hág – začiatok 17. storočia. Zároveň sa dotkneme aj pomerne dôležitej otázky pôvodných usadlíkov – otázky: „Kto boli a odkiaľ prišli naši predkovia?“ Poďme teda na počiatok.

Založenie obce Reľov: Významný maďarský historik, autor uznávaného diela o kolonizácii Spiša, Fekete Nagy Antal považuje za zakladateľov obce rehoľu Krížovníkov, strážcov Božieho hrobu v Lendaku. Svoje tvrdenie zakladá na reambulačnej listine z roku 1344, v ktorej sa spomínajú dve obce lendackej rehole, a to „Kehhelho“ a „Henus“, pričom obec „Kehhelho“ považuje za Reľov a „Henus“ za Hanušovce. Podľa toho sa za rok vzniku obce považuje rok 1344, kedy bola reambulačná listina vyhotovená. Tento Feketeho názor sa opakuje aj v novších dielach ako napr. v turistickom sprievodcovi „Pieniny – Spišská Magura“. Takisto sa nachádza v národopisnej monografii „Zamagurie“.

Je zaujímavé, že už recenzent Feketeho diela, Vladimír Šmilauer, považoval výklad vzniku Reľova za síce veľmi pravdepodobný, ale nedokázaný. Pravdepodobnosť výkladu jedného či druhého autora stráca na váhe aj skutočnosťou, že dodnes existujú dva odlišné názvy a zároveň dve rozličné usadlosti: „Reľov“ ako obec a „Keheľ“ ako osada a súčasť obce Jezersko. Taktiež nejestvujú žiadne historické doklady, žeby bol

Reľov niekedy patril do vlastníctva lendackej rehoľe. Oproti tomu je veľa dôkazov o skutočnosti, že susedné Spišské Hanušovce do lendackého panstva patrili, pričom lendacká rehoľa po dlhé roky vysielala do Spišských Hanušoviec svojich kňazov.

Vo vlastivednom slovníku obcí na Slovensku je o vzniku obce uvedené, že ju v 13. storčí založil magister Kokoš Berzeviczy a roku 1314 ju daroval kartuziánom na „Skale útočišťa“. Takisto dokument „Elenchus Novus“ pod nápisom „De possessione Rilowa“ hovorí, že už predtým, roku 1314, daroval magister Kokoš svoju obec Reľov tomuže kláštoru. Vzrastajúce majetky a moc priniesli kláštoru aj nemalé nepríjemnosti v podobe sporov s dedičmi a príbuznými Kokoša, ktorí si neskôr robili nároky na jednu štvrtinu Spišskej Starej Vsi a Reľova.¹⁹

Presne to isté hovoria o vzniku obce Reľov aj dokumenty červenokláštorského archívu. Podľa ich záznamov boli kartuziáni zo „Skaly útočišťa“ majiteľmi obce do roku 1332, kedy ju darovali svojmu sesterskému kláštoru pri Lechnici. Toto darovanie bolo asi spochybňované, pretože kartuziáni zo „Skaly útočišťa“ ho ešte potvrdili roku 1352 a 1355. Darovanie obce potvrdila aj Spišská Kapitula roku 1338. Zdá sa, že prvé darovanie obce roku 1332 nenadobudlo platnosť, pretože autor kamaldulského „Elenchu“ roku 1727 uvádza, že Červený Kláštor bol nepretržitým majiteľom Reľova 375 rokov, z čoho vyplýva, že sami kamalduli považovali Reľov za vlastníctvo kláštora až od roku 1352. Taktiež kartuziánsky prior Ján zo „Skaly útočišťa“ sa roku 1352 definitívne zriekol nároku na Reľov. Skutočnosť, že obec sa stala predmetom darovania roku 1314 dosvedčuje, že v tomto roku musela byť už sčasti vybudovaná, pretože iba takto mohla byť novému majiteľovi na úžitok.

Posunutie vzniku obce na koniec 13. storočia nie je teda vonkoncom nereálne. Obec Reľov sa takto zaraďuje medzi najstaršie zamagurské obce založené na nemeckom šoltýskom práve. Táto kolonizácia má svoje pomenovanie podľa skutočnosti, že majiteľ územie, ktoré vlastnil, nezaľudňoval sám ale touto úlohou poveroval vybraných jednotlivcov – „šoltýsov“, ktorých úlohou bolo pozháňať osadníkov a usadiť ich vo vymedzenom chotári. To sa dialo na základe zmluvy, ktorá obom ukladala presne stanovené podmienky, práva, ale aj povinnosti. Z kolonizačnej činnosti šľachtickej rodiny z Brezovice sú známe iba dve mená šoltýsov. Jedným z nich bol Michal Frank, ktorý pochádzal z Vlkovej, druhým bol Fridrich, pochádzajúci z Huncoviec. Obaja boli Nemci.

Je takmer isté, že aj reľovský šoltýs bol Nemcom, jeho meno je však neznáme. Nie je vylúčené, že organizátorom založenia Reľova bol Michal Frank, ktorý založil Frankovú, keďže vzdialenosť medzi obcami Franková

a Reľov nebola veľká (10 – 12 km). Zakladateľmi Reľova boli zaiste obyvatelia z už založených slovenských miest a osád na Spiši a pravdepodobne aj poľskí osadníci, najmä po roku 1313, keď sa rehoľa Križovníkov, ktorá mala svoj materský kláštor v poľskom Miechove, dohodla s magistrom Kokošom a jeho bratom Jánom, pred Spišskou Kapitulou, o výmene Chmeľova za Lendak. V čase svojho vzniku, pravdepodobne pred rokom 1314, bol Reľov malinkou obcou, čo potvrdzuje kamaldulský „Elenchus“, keď uvádza, že v čase darovania kláštora bol Reľov malinkou obcou.²⁰

Na záver nechajme ešte rozprávať starú povesť, ktorá nám hovorí o založení obce Reľov. Táto povesť sa nachádza medzi ľuďom a čerpámu ju z ústneho podania. *„Volakedy dávno obec nestála na terajšom mieste, ale bola omnoho vyššie, pod Spišskou Magurou. Rozprestierala sa na mieste, kde je prvý zátačka pod Magurou, zo severnej strany, teda od Reľova. Nazývala sa „Ryl““. Jej názov je odvodený od toho, že raz jeden gazda vyoral zo zeme rýl (lopatu). Podľa toho bola nazvaná aj táto osada. Pod touto osadou sa však uvoľnili spodné vrstvy pôdy a osada sa prepadla. Občania, ktorí zostali, nechceli už znova stavať osadu na tomto mieste, ale posunuli sa omnoho nižšie a vystavali novú osadu na mieste dnešného Reľova a názov mu dali podobný starému, iba s určitou obmenou, a to „Reľov“. Tolko nám hovorí stará povesť, zachovaná v ľudovej tradícii o obci Reľov. Dôkazom pravdivosti tejto povesti je aj to, že vraj najmenší zvon (singľorka), ktorý je v reľovskom kostole, bol vyoral nejaký gazda na „Třešňovej“.*²¹

Založenie obce Hágy: Po založení obce Reľov na prelome 13. a 14. storočia sa časy na Zamagurí postupne menili. Zmeny sa dotýkali predovšetkým vlastníkov pôdy a poddanských obcí. Z druhej strany možno rovnako pravdivo povedať, že hoci starí zemepáni odchádzali a noví prichádzali, život chudobného ľudu sa veľmi nemenil. Na počiatku 17. storočia, kedy bola lazovou kolonizáciou založená obec Hágy, bol zemepánom takmer celého územia Spišskej Magury Juraj Horvath-Paločay, pôvodom z Plavča.

Tento neobyčajne podnikavý zemepán roku 1589 kúpil za 20 tisíc uhorských zlatých od Alberta Laszkého hrad Dunajec i so všetkými jeho majetkami. Odvtedy mali Paločayovci dve rodové centrá. Jedno v Plavči, druhé na hrade Dunajec. Juraj Horvath-Paločay sa však s tým ešte neuspokojil. Roku 1593 kúpil panstvo Križiakov božieho hrobu v Lendaku. Dňa 10. marca 1612 sa stal vlastníkom celého červenokláštorského panstva, ktoré dostal do zálohu za 35 tisíc uhorských zlatých od uhorského kráľa Mateja II. Tým sa právomoc Juraja Horvath-

Paločaya rozšírila takmer na celé územie Spišskej Magury. Jeho zamagurský majetok takto obsiahol majetok Berzeviciovcov začiatkom 14. storočia. Je zaujímavé, že Juraj Horvath-Paločay, ako zakladateľ rodového panstva v Zamagurí, sa stal takmer jediným zemepánom v Spišskej Magure. Tento stav, pravda, netrval dlho. Roku 1625 sa museli Paločayovci vzdať červenokláštorského panstva v prospech grófa Pavla Rákóczyho.

V panoráme tejto neobyčajnej podnikavosti Juraja Horvath-Paločaya sa nachádza aj príčina i samotný vznik obce Hágý. V rámci svojich bohatých aktivít sa totižto postaral aj o založenie štyroch nových obcí, a to: Hágov, Jezerska, Malej Frankovej a Zálesia. Po strate červenokláštorského panstva pripadli z nich panstvu hradu Dunajec len dve – Jezersko a Zálesie. Hágý a Malá Franková boli včlenené do panstva Červeného kláštora. Na rozdiel od ostatných troch obcí, u ktorých je rok založenia známy, v prípade Hágov tomu tak nie je. Juraj Horvath-Paločay v dňoch 25. a 26. mája 1612 prešiel postupne všetky poddanské obce novozískaného červenokláštorského panstva a bol v nich predstavený ako nový zemepán. V správe Spišskej Kapituly o tomto akte sa uvádza, že nenavštívil Reľov a Haligovce, ktoré vtedy tiež patrili k panstvu. Nebol ani v Hágoch a Malej Frankovej, *„pretože vtedy neboli ešte obcami, ale sa len budovali“*.

Keďže je známe, že Juraj Horvath-Paločay udelil roku 1611 Lukášovi Malczovi novú škultéciu vo Frankovke (neskôr nazývanej Malá Franková) za 55 florintov, aby sa postaral o vyklčovanie lesa a osadil tam osadníkov, môžeme oprávnene predpokladať, že aj Hágý boli založené v tom istom roku, a to tým viac, že o oboch sa tvrdí to isté – ešte neboli obcami, len sa budovali. V prípade Hágov nie je známy ani prvý šoltýs, ktorý sa postaral o kolonizáciu jej územia. Meno najstaršieho šoltýsa poznáme zo spišskohanušovskej matriky z roku 1639. Bol ním Adam Hagowski. Za predpokladaný súčasný vznik Hágov s Malou Frankovou svedčí aj ďalšia okolnosť – obe obce vznikali za prefekta nedeckého panstva Ladislava Köhemezey, za ktorého bolo v Hágoch postavených osem domov a mlyn.²²

Keď sa vlastníkom červenokláštorského panstva stal Pavol Rákóczy, nárokoval si aj na osadu Hágý, pretože bola založená v chotári obce Reľov. Juraj Horvath-Paločay si na ňu nárokoval z titulu jej založenia. Tento spor medzi Jurajom Horvath-Paločayom a Pavlom Rákóczym bol rozhodnutý roku 1629 v prospech druhého z nich. Obec Hágý sa týmto kráľovským rozhodnutím včlenila do červenokláštorského panstva, kde patrila až do zrušenia poddanstva roku 1848.²³

Obec Hágy vznikla, podobne ako aj Malá Franková, lazovou kolonizáciou. Jej podstatou je rozdelenie chotára na tzv. zárubky – lazy, ktorých bolo toľko, koľko mala obec začiatočných osadníkov. Každý z nich si mohol postaviť dom iba na svojom laze. Podľa zachovanej tradície bolo prvých osadníkov desať, teda bolo aj desať zárubkov a rovnako aj domov. Tradíciou sa dochovali aj názvy týchto zárubkov a teda aj mená najstarších obyvateľov obce.

V súvislosti s typickými zárubkami možno čítať v kronike obce Hágy nasledovné: *„Pravdepodobne prvých osadlíkov bolo desať rodín. Dôkazom tohto je aj rozdelenie chotára na desať častí. Vraj každý osadlík dostal parcelu. Tieto parcely sa aj dodnes volajú podľa týchto osadlíkov – majiteľov. Prvá parcela od reľovského chotára je 'Gořanská'. Druhá 'Jurčácka' je pomenovaná podľa majiteľa Jurčackého, tretia 'Vyrostacka' podľa majiteľa Vyrostackého, štvrtá bola 'Kubicácka' podľa majiteľa Kubica. Piatej – zvanej 'Predžosácka', bol pravdepodobne majiteľ Mašlonka. Ďalšie parcely boli: 'Bartušácka' podľa Bartušáka, 'Zajoncácka' podľa Zajonca, 'Bresčácka', 'Sojcárska' a 'Bizubská', ktorá bola pomenovaná tiež podľa svojho bývalého majiteľa Bizuba.“*²⁴ Podľa vysvetlenia Jána Štefaňáka, „Gořanská“ parcela mala svoj názov odvodený zo skutočnosti, že bola najvyššie položená („horná“) a „Bresčácka“ od veľmi starej usadlosti na jej úpätí, do ktorej sa podľa jej polohy volalo „Na bresku“.

Niektoré z pôvodných mien sú doložené aj spišskohanušovskou matrikou – Ján Vyrostek, Albert Zajonecz, rovnako aj mená ďalších obyvateľov druhej generácie – Matej Jackonski, Juraj Ploszczyca, Jakub Maslanka, Blažej Kapiczak, Jakub Pietruska, Jozef Molitor (hágovský mlynár), Šimon Doleator, Pavol Kaczor, Jakub Polak a Valentín Polak. Všetky tieto priezviská nepochybne dosvedčujú, že ich nositelia nepochádzali zo Spiša – z údolia Popradu alebo Hornádu, ale z oblasti Dunajca – z Novotarska a Czorsztynska, odkiaľ prichádzali aj osadníci ostatných obcí, ktoré boli založené začiatkom 17. storočia (Malá Franková, Jezersko a Zálesie).²⁵

Pôvod prvých a ďalších osadníkov: Ak sa vrátíme k osídľovaniu Spišskej Magury v druhej polovici 13. storočia, môžeme si položiť otázku: „Kto bol organizátorom tejto kolonizácie?“ Keďže poľskí činitelia neboli schopní ani pripravení na kolonizačný postup na územie Spišskej Magury, mohli to byť jedine šľachtické rodiny Berzeviciovcov a Görgeyovcov. Görgeyovci mali na to aj oprávnenie, keďže územie od Toporca smerom k Dunajcu vlastnili už od roku 1260. Berzeviciovci iste nechceli zaostať a v obave, že Görgeyovci zaberú v Zamagurí veľké

územie, dali sa tiež do kolonizačnej práce, i keď právny nárok na toto územie ešte nemali. Možno práve tento moment bol dôvodom k sporom a nepriateľstvu medzi oboma rodmi, ktoré vyvrcholilo zabitím Fridricha, syna spišského župana Arnolda.

Druhou dôležitou otázkou je pôvod obyvateľstva, ktoré, ako to potvrdzujú zachované názvy, bolo slovanské. Či prišlo zo spišskej alebo poľskej strany, nedá sa jednoznačne povedať. Nemožno poprieť, že v druhej polovici 13. storočia boli predpoklady pre príchod osadníkov z poľskej strany. Napr. jeden z členov rodiny Berzeviciovcov sa menoval Poľan. Zdá sa, že príliv osadníkov z poľskej strany do zamagurských obcí kolonizovaných Görgeyovcami a Berzeviciovcami sa začiatkom 14. storočia zmenšil, a to z toho dôvodu, že Sandecko a Novotarsko práve v prvej polovici 14. storočia začali byť kolonizované rýchlym tempom, pretože z kolonizačných úspechov Berzeviciovcov a Görgeyovcov boli na poľskej strane vážne obavy. Rýchly kolonizačný postup smerom k Dunajcu vyžadoval aj na poľskej strane nemalé množstvo osadníkov. Preto možno logicky predpokladať, že na poľskej strane bol v tomto období nedostatok osadníkov.

Rovnako logicky možno predpokladať i to, že Berzeviciovci a Görgeyovci posielali na kolonizované územie Spišskej Magury nových osadníkov aj z územia Spiša, keďže osadníci spravidla prichádzali z územia svojho zemepána. Na tom istom základe potom treba predpokladať, že poľských osadníkov do Spišskej Magury privádzali lendackí rehoľníci, a to z oblasti Miechova. Títo poľskí osadníci pokračovali v klčovaní lesa a zakladaní obcí Spišské Hanušovce a Keheľ. Budovatelia Hanušoviec sa pravdepodobne zúčastnili aj na budovaní neďalekého Reľova, ktorého pomenovanie je doložené aj v podobe Ryłow alebo Rylowa. Táto forma svedčí o prítomnosti slovanských osadníkov, ktorí dali obci meno podľa pracovného nástroja – rýľa – ktorý na strmých stranách bol hlavným obrábacím prostriedkom.

Na kolonizačnej práci v Spišskej Magure sa významnou mierou podieľal aj živel nemecký, najmä začiatkom 14. storočia. Že jeho podiel v zamagurských obciach nemohol byť malý, dosvedčuje aj skutočnosť, že sa po ňom zachovali početné nemecké názvy obcí, ako Richvald, Fridman, Kacvin atď., ako aj chotárnych častí v nejednej zamagurskej obci (napr. aj Hágý – hacken, Štus a pod.). Prítomnosť nemeckých usadlíkov potvrdzuje aj to, že priezviská týchto Nemcov sa ešte aj dnes ojedinele vyskytujú v zamagurských obciach.

Aký bol ďalší vývin zamagurského obyvateľstva? Za isté možno pokladať, že ďalší nemeckí osadníci už na územie Spišskej Magury neprichádzali, pretože v 17. storočí ich už v zamagurských obciach niet.

Je to prirodzené – však v doline Popradu, kde bol celý rad nemeckých obcí i miest, boli oveľa lepšie životné podmienky. Táto skutočnosť mala za následok postupné ubúdanie nemeckého obyvateľstva v zamagurských obciach. Zachované matriky zamagurských fár zo 17., 18. a 19. storočia nepochybne dosvedčujú, že obyvateľstvo dnešného Zamaguria sa doplňovalo postupným prílivom jednotlivcov i menších skupín z obcí po pravej i ľavej strane Dunajca.

Túto skutočnosť potvrdzuje napr. matrika zo Spišských Hanušoviec. Z matriky sobášených v rokoch 1634 — 1662 vidieť, že ženísi a nevesty prichádzali do obce prevažne zo Zamaguria (Spišská Stará Ves, Veľká a Malá Franková, Jezersko, Zálesie, Reľov, Spišské Matiašovce a Lesnica), v menšej miere z dnešných poľských obcí, ako Krempachy, Nižné Lapše, Durštín, Šromovce, Maniowy. Podobné údaje poskytuje aj matrika obce Veľká Lesná. Prevažná väčšina došlých novomanželov bola zo zamagurských obcí, v ôsmich prípadoch pochádzali ženísi alebo nevesty z poľských obcí a len v štyroch prípadoch z územia za Spišskou Magurou.

Na základe uvedených faktov z matrik možno predpokladať, že podobný pravidelný príliv obyvateľstva z obcí po pravom i ľavom brehu Dunajca do zamagurských obcí prebiehal aj v predchádzajúcich storočiach, v dôsledku čoho neustále silnel magurský živel na úkor nemeckého obyvateľstva. Smer pohybu z vrchov do dolín je nakoniec prirodzený, preto neprekvapuje tak nízky počet novousadlíkov prichádzajúcich z doliny Popradu. Tu boli predsa len lepšie i priaznivejšie životné podmienky ako na území Spišskej Magury, ktorá zas v porovnaní s poľským Podhalím bola prijateľnejšia.

Príliv prisťahovalcov z oblasti pozdĺž i spoza Dunajca na územie Spišskej Magury vyvrcholil v priebehu 17. storočia, kedy v Novotarsku a Czorsztynsku panovali pre ukrutnosť tamojších starostov neznesiteľné pomery. V dôsledku toho hľadali poddaní týchto starostov záchranu za blízkymi hranicami na uhorskej strane. Paločayovci využili túto situáciu na založenie ďalších obcí na území Spišskej Magury. Týmto spôsobom vznikli cez prvé desaťročia 17. storočia štyri obce, a to Zálesie, Malá Franková, Hágy a Jezersko. Poľskí osadníci prichádzali do zamagurských obcí, prirodzene, aj v priebehu 18. a 19. storočia, ale už v čoraz menšom počte.²⁶

Pre úplnosť možno ešte spomenúť tzv. „švábsku kolonizáciu“, ktorá mala svoje miesto koncom 18. storočia – po čiastočnom vyľudnení Zamaguria v dôsledku biedy, živelných pohrôm, požiarov a súčasného vykorisťovania poddaných svojimi zemepánmi. Táto kolonizácia však nijako nezasiahla územie súčasnej obce Reľov, dotýkala sa len nižšie položených oblastí v okolí Dunajca.²⁷

Záverom treba vysloviť tvrdenie, že väčšina prvých usadlíkov obce Reľov bola pravdepodobne slovanského pôvodu a pochádzala zo spišských miest. Nemožno pritom vylúčiť, a vzhľadom na niektoré chotárne názvy je to dokonca pravdepodobné, že medzi nimi bolo zastúpené aj nemecké obyvateľstvo. Taktiež možno predpokladať, že medzi prvými usadlíkmi boli aj nejakí Poliaci – vzhľadom na blízkosť Spišských Hanušoviec, ktoré kolonizovali lendackí rehoľníci, majúci svoje sídlo v poľskom Miechove. Postupom času sa nemecké obyvateľstvo umenšovalo a pri neustálom doosídľovaní naberali na sile slovanskí prisťahovalci, pochádzajúci z oboch strán Dunajca. Na druhej strane, prvými obyvateľmi obce HÁGY boli s najväčšou pravdepodobnosťou Poliaci z Novotarska a Czorsztyńska, ktorí utekali zo svojich domovov pre neznesiteľné pomery, ktoré plynuli z ukrutnosti tamojších starostov.

* * * * *

Konkludujúc prvú – vstupnú kapitolu tejto publikácie, možno povedať, že súčasná obec Reľov, pozostávajúca z dvoch pôvodných obcí, leží v prekrásnom kúte Zamaguria, ktoré z jednej strany lemuje pohorie Spišskej Magury a z druhej rieka Dunajec s majestátnymi Troma Korunami. Erb tejto obce dáva tušiť silné náboženské cítenie jej obyvateľov a názvy pôvodných obcí, ako aj chotárne pomenovania, poukazujú na rozmanité kultúrne prúdy – slovanské, nemecké i poľské. Je zaujímavé, že rôznorodé etnické vplyvy, ktoré je vidieť na počiatku i počas dejín našich predkov, v konečnom dôsledku vytvorili pomerne jednoliatu „zmagurskú kultúru“. Nakoniec možno dodať, že čas založenia situuje obec Reľov medzi najstaršie zmagurské obce a obec HÁGY do počiatkov 17. storočia, času výrazných aktivít vtedajšieho zemepána takmer celého Zamaguria – Juraja Horvath-Paločaya.

Použité pramene:

- ¹ J. Marhefka, *Dejiny obce a farnosti Reľov*, magisterská práca, Spišská Kapitula 1995, s. 2.
- ² E. Pavlík, *Pol'ské vplyvy a Spišská Magura*, in: *Spiš, vlastivedný zborník 2*, red. K. Král, Spišská Nová Ves 1968, s. 101.
- ³ M. Dudziková, *Spišská Magura a Pieniny*, in: *Spišská Stará Ves a Zamagurie*, red. M. Griger, Košice 1988, s. 13.
- ⁴ E. Pavlík, *Pol'ské vplyvy...*, op. cit., s. 101.
- ⁵ J. Bronowski, *Najkrajšie zákutia Slovenska*, Bialsko-Biala 2006, s. 130.
- ⁶ Porov.: www.stonline.sk/lokalita_region.php?id=483.
- ⁷ Porov.: www.spis.sk/regiony/slubovna/slubovna.html.
- ⁸ M. Dudziková, *Spišská Magura a Pieniny*, op. cit. s. 14-16.
- ⁹ E. Pavlík, *Pol'ské vplyvy...*, op. cit., s. 101-103.
- ¹⁰ E. Pavlík, *Z histórie zamagurských obcí*, in: *Spišská Stará Ves a Zamagurie*, red. M. Griger, Košice 1988, s. 30-32, 41; Porov.: E. Pavlík, *Reľov*, rukopis, Privátny Archív Eduarda Pavlíka ml.
- ¹¹ *Kronika obce Reľov*, Archív Obecného úradu v Reľove.
- ¹² *List Ministerstva vnútra Slovenskej republiky zo 17. 9. 1998*, Archív Obecného úradu v Reľove.
- ¹³ *Matrika pokrstených a sobášených 1634 – 1674*, Archív Rímskokatolíckeho farského úradu v Spišských Hanušovciach.
- ¹⁴ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 2-3.
- ¹⁵ E. Pavlík, *Pol'ské vplyvy...*, op. cit., s. 113.
- ¹⁶ E. Pavlík, *Reľov*, op. cit.
- ¹⁷ E. Pavlík, *Hágy*, rukopis, Privátny Archív Eduarda Pavlíka ml.
- ¹⁸ E. Pavlík, *Šoltýska rodina Reľovských z Reľova*, in: *Z minulosti Spiša IX.-X.*, red. I. Chalupický, Levoča 2003, s. 130-135.
- ¹⁹ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 4.
- ²⁰ E. Pavlík, *Reľov...*, op. cit.
- ²¹ *Kronika obce Reľov*, op. cit.
- ²² E. Pavlík, *Zamagurskí zemepáni*, in: *Spiš, vlastivedný zborník 1*, red. K. Král, Spišská Nová Ves 1967, s. 41.
- ²³ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 6.
- ²⁴ *Kronika obce Hágy*, Archív Obecného úradu v Reľove.
- ²⁵ E. Pavlík, *Hágy*, op. cit.; J. Štefaňák, svedectvo v osobnom rozhovore.
- ²⁶ E. Pavlík, *Pol'ské vplyvy...*, op. cit., s. 112-121.
- ²⁷ E. Pavlík, *Osadníci zo Švábska*, rukopis, Privátny Archív Eduarda Pavlíka ml.